

VÆRFTSHALLERNE I HELSINGØR

Bevarings og indretningsprincipper

Juni 2019

”Bevaring er ikke stilstand, men en bæredygtig udvikling, der sikrer lang levetid og skaber kontinuitet.”

Opgaven er udført for Helsingør Kommune af

Center for Bygningsbevaring

Raadvad 40

2800 Lyngby

- Troels Søde, restaureringsarkitekt m.a.a.

- Vera Noldus, cand.mag, ph.d.

Tlf.: 45 96 99 90

Mobil: 92 43 37 40

www.bygningsbevaring.dk
info@bygningsbevaring.dk

Indhold

19	6
17	6
18	6
14	6
16	6
Indledning	7
Vægge	8
Konstruktioner	10
Lofter	12
Gulve	14
Værkførerkontorer, traverskraner og skilte	16
Trapper	18
Døre, vinduer og porte	20
Farver og materialer	22
Mere viden	23

Værftshallerne, Allegade 2 3000 Helsingør
Matrikel 70a, Helsingør Bygrunde
Lokalplan nr.1.119

Rapporten forholder sig til hal 14, 16, 17, 18 og 19.

Indledning

I januar 2019 besluttede Helsingør Kommunes byråd at bevare Hal 14, 16, 17 og 18, som udgør en væsentlig del af Værftshallerne ved Kulturværftet i Helsingør. Beslutningen blev truffet på baggrund af en grundig og udførlig udviklings- og planproces.

Da kommunen overtog hallerne fra Siemens i 2013, indledte man en periode for midlertidige aktiviteter i hallerne. En bred vifte af arrangementer er siden afholdt og adskillige aktører har indtaget hallerne på forskellig vis. Hallernes muligheder bliver dermed løbende prøvet af og vist frem. Værftshallerne er gået fra lukket fabriksområde til åben bydel under udvikling.

De sidste par år har kommunen forberedt sig på hallernes forestående skifte fra midlertidig til permanent anvendelse i 2020. Center for Bygningsbevaring i Raadvad har bidraget til den proces med en undersøgelse af Værftshallernes særlige kvaliteter og muligheder. Det resulterede i september 2017 i rapporten "Værftshallerne i Helsingør - Bevaringsværdier, byggeteknisk tilstand og udviklingsmuligheder" med "Byggeteknisk gennemgang" som bilag. Rapporten indeholder også anbefalinger til, hvordan der kan bygges videre på stedets særlige kvaliteter.

I foråret 2018 blev rapport og bilag præsenteret og diskuteret på en workshop med den politiske styregruppe for Værftshallernes fremtid. På workshoppen blev der også sat tid af til en drøftelse af bygningsarvens værdi i den kommunale planlægning generelt. Workshoppen blev efterfulgt af en studietur til Vejle og Aarhus i august 2018, som havde til formål at få viden og inspiration om omdannelse af gamle industribygninger i en bynær kontekst. Workshop og studietur var tilrettelagt af Center for Bygningsbevaring og havde særligt fokus på byproduktion, iværksætteri, fællesskab og synergi, overgangen fra midlertidig til permanent anvendelse samt organiserings- og samarbejdsformer. Herefter fulgte et estimat på Værftshallernes istandsættelsesmuligheder og -behov, som blev afleveret i efteråret 2018.

En opsamling af erfaringer og viden fra de snart seks år, Værftshallerne har haft midlertidige brugere og lejere kan læses her: <http://www.vaerftshallerne.dk/vaerftshallernes-fremtid>

Vision for Udvikling

Udover at pege på, hvilke bygninger skal bevares, har det også været styregruppens opgave, at fremlægge anbefalinger til, hvilke anvendelser kommunen skal arbejde på at realisere. Som foreløbig afslutning af den idéproces inviterede kommunen i marts 2019 til Åbent Hus og interessentmøde i hallerne. Her blev visionen for udviklingen af Værftshallerne præsenteret:

- Værftshallerne skal være 'Kulturhavnens kreative baghave'
- Værftshallerne udvikles til et åbent og levende miljø, hvor alle føler sig velkomne
- Værftshallerne skal være et sted, der udvikles løbende i takt med byens skiftende behov
- Stedets fortælling styrkes og gentænkes
- Hal 14 skal i fremtiden opleves som en del af byens rum
- De unikke bygninger bevares og Værftshallernes placering UNESCO Verdensarv (Kronborg), stjernearkitektur (Kulturværftet og M/S Søfartsmuseum) og bevaringsværdig bykerne, udnyttes

De fire spor, der skal sætte retning for udviklingen er Uddannelse, Kulturproduktion, Mad og bevægelse og Byproduktion. Synergi mellem de forskellige funktioner tilstræbes, også fysisk.

Formål

Formålet med denne rapport er at udpege og beskrive bevarings- og indretningsprincipper for hallerne. Adskillige aktører har allerede indtaget hallerne, såsom Foreningen Maritimt Værksted i Hal 16 og det tilbagevendende CLICK Festival, og nye melder sig med et ønske om at leje sig ind. Hvordan kan brugere udfolde deres virke med respekt for hallernes særlige kvaliteter? Hvad skal der ikke røres ved og hvor kan der leges frit? Rapportens retningslinjer vil fremme en fælles forståelse for hallernes bevaringsværdier og udviklingsmuligheder, og hvordan de kan styrkes gennem en ny indretning.

Som udgangspunkt ønsker Helsingør Kommune at bevare så meget som muligt og kun at udskifte, hvor det byggeteknisk er nødvendigt eller hvor det gælder ikke-autentiske tilføjelser. Det vil også sige, at de bygningsdele, der er vurderet af særlig bevaringsværdig karakter (jf. "Værftshallerne i Helsingør – Bevaringsværdier, byggeteknisk tilstand og udviklingsmulighederne", 2017), istandsættes og at en nyindretning forholder sig til hallernes betydning for Helsingørs historie og identitet. Det vil sige, at indgreb og tilføjelser ikke maskerer historien, men styrker værftshallerne som et umisteligt vidnesbyrd i Helsingørs stolte historie som international handelsby med søfart som grundlag.

Vægge

Fremstår primært hvidkalket på murværket, og med en patina der afslører værftets slid og anvendelse i overfladen. Væggene er "dekoreret" med el og VVS installationer, som er en vigtig del af bygningens historie. De hvidkalkede vægge og de eksisterende installationer repræsenterer en del af bygningens bærende bevaringsværdier.

Hvad skal bevares?

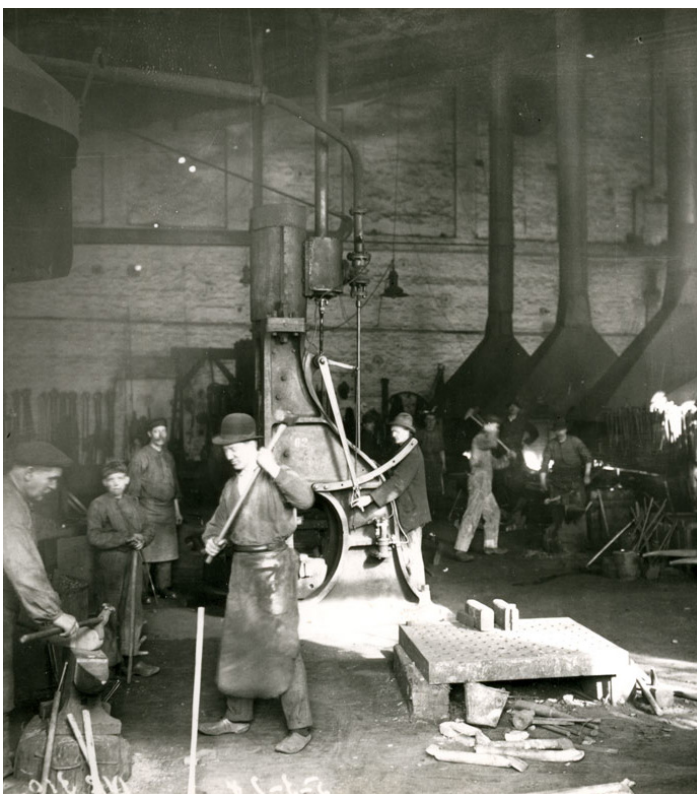
- Originale kalkede overflader.
- Originale el og VVS installationer.
- Beslag, træværk og andet der er fastgjort på vægge.
- Vægge bør fritholdes for til eller påbygninger.

Hvad kan ændres?

- Nye installationer kan monteres på vægge, men bør males i let genkendelige farver.
- Vægge kan overfladebehandles med kalk, men bør kun udføres hvor overfladen er meget medtaget.

Gamle elinstallationer

Værftsarbejdere fra 1928

Rå overflader

Machinekamer Strijp-S Eindhoven

Konstruktioner

Det bærende konstruktionsprincip for hallerne er et søjle-bjælke system i stålsøjler som primært er malet blåt. På de bærende konstruktioner er der så monteret traværs-kraner som er malet gule. Spær er udført som saksespær med indbygget konstruktion til rytterlys. De bærende stålkonstruktioner fra starten af 1900'-tallet der er nittet sammen, er ikoniske for denne type hal-byggeri. Det er en slags moderne bindingsværk hvor trækonstruktionen er skiftet ud med stål og er bygget i en meget større skala. Detaljerigdommen er enorm og vækker minder til skibsindustrien. Alle bærende konstruktioner i hallerne repræsenterer umistelige bærende bevaringsværdier.

Hvad skal bevares?

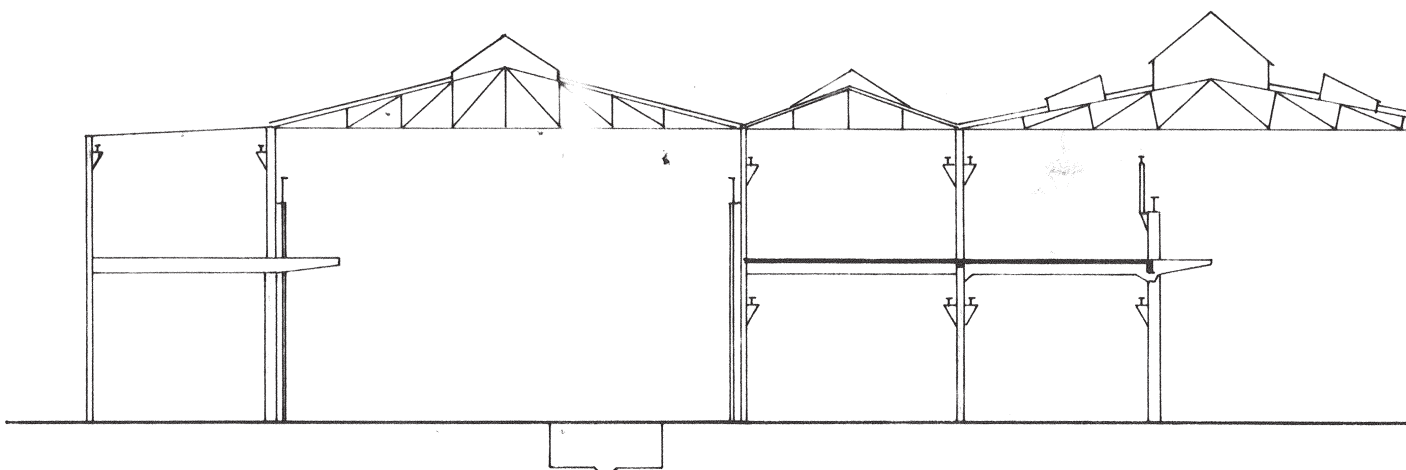
- Alle originale bærende stålkonstruktioner.
- Farven på konstruktionerne.
- Traværskraner.

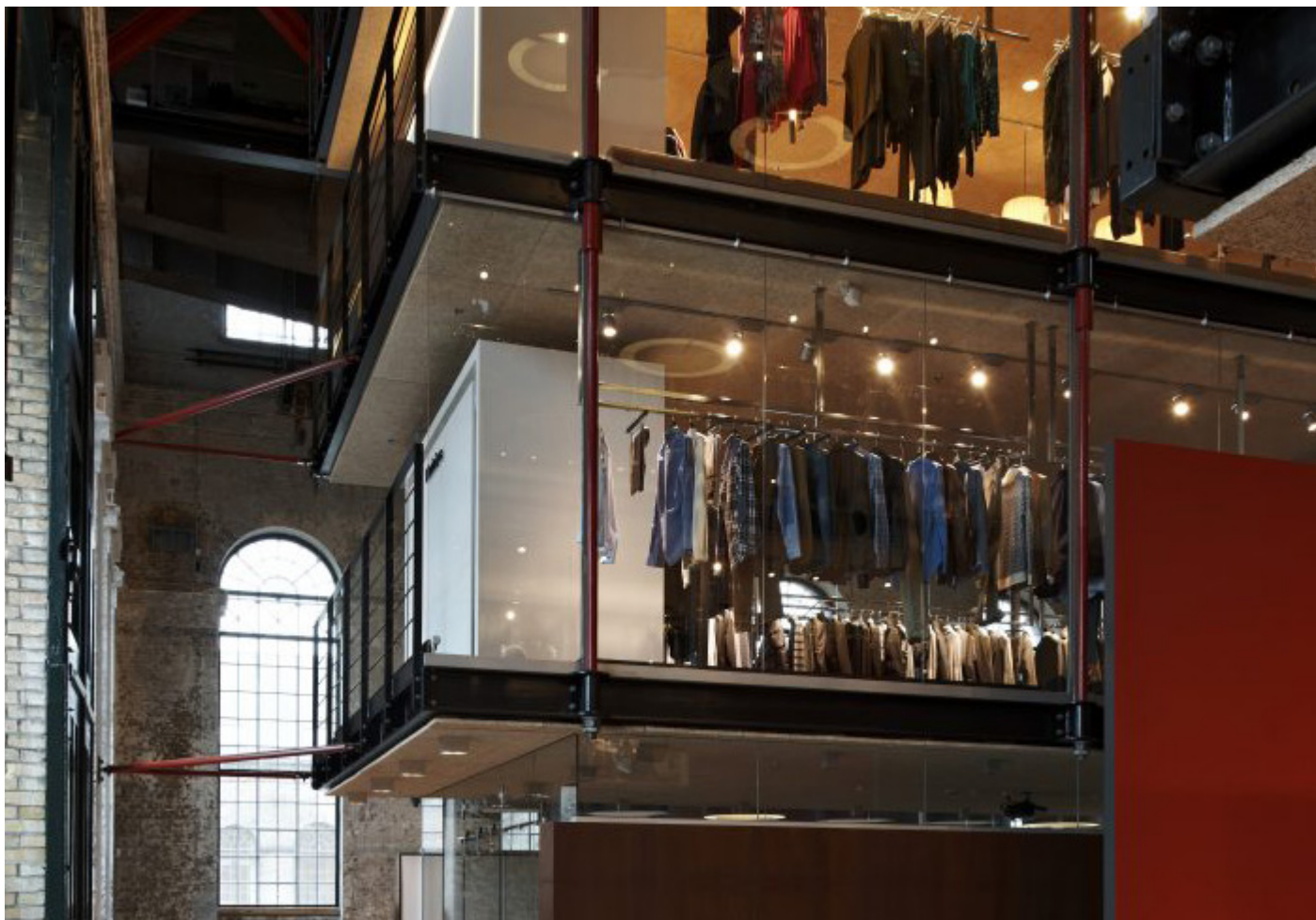
Hvad kan ændres?

- Der kan opbygges nye bærende stålkonstruktioner i hallerne, men de bør males i en læt genkendelig farve, der adskiller sig fra de eksisterende farver.
- Nye konstruktioner bør ikke bygges sammen med de eksisterende.
- Nye konstruktioner bør være reversible og bør underlægge sig de oprindelige konstruktioner.

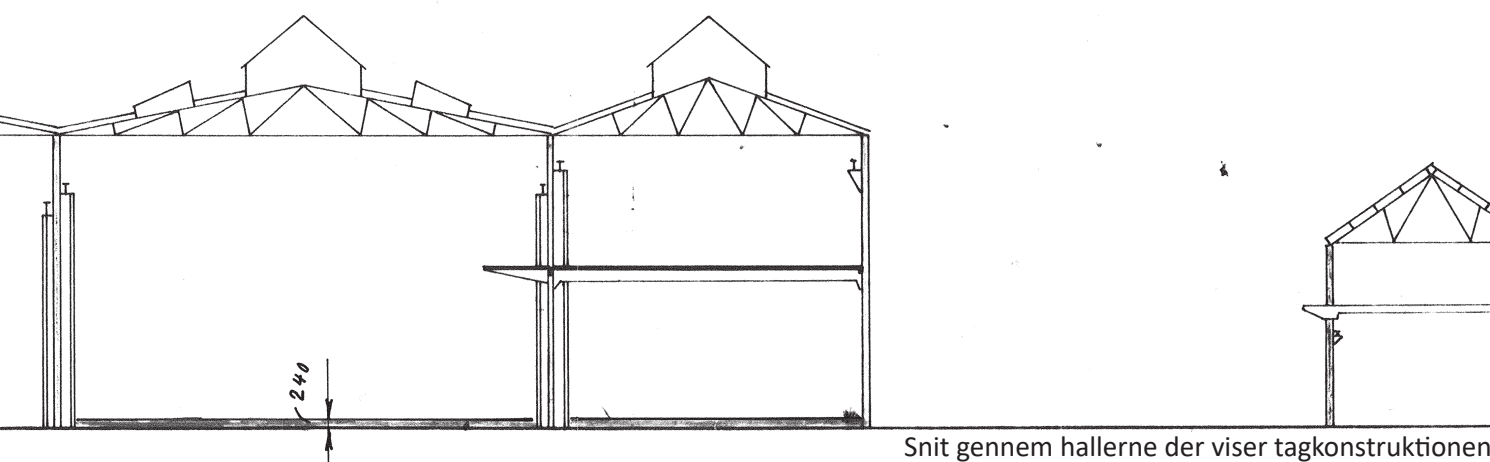

Stålkonstruktioner i Hal 14

Kedelsmedien, Holmen København

Snit gennem hallerne der viser tagkonstruktionen

Lofter

Lofter består primært af brædder, monteret oven på spærene. Men spærene i sig selv bliver også en del af loftet, sammen med rytterlyset. Derved kommer loftet til at bestå af et net af stålprofiler, som er meget oplyst i midten og ligger i skygge ude i siderne. Det er et meget levende loft fyldt med detaljer, og spændende elementer. Der er løbende monteret større ventilationsanlæg i loftkonstruktionen, som har en tendens til at svække den æstetiske del og dermed forringe bevaringsværdien. Men ellers fremstår loftet som en fuldendelse af det spændende rum og må betegnes som meget bevaringsværdigt.

Hvad skal bevares?

- Brædder og original stålkonstruktion.
- Rytterlys.

Hvad kan ændres?

- Loftet, eller tagkonstruktionen kan isoleres udvendigt, da det ikke er synligt fra offentligt areal og det ville kunne forbedre varmetabet, væsentligt.
- Nyere ventilationskanaler kan fjernes eller genanvendes.
- Rytterlys kan efterisoleres udvendigt ved at bygge en vinduseskonstruktion oven på.
- Loftet kan males.

Lofter er en blanding af bræddeloft og ovenlys

Nyere ventilationsinstallationer kan fjernes

Zeise Hallen, Hamburg

Peit Hein, Eek Laboratory Eindhoven

Gulve

Gulve i stueetagen består primært af støbt beton, som har været ændret løbende igennem tiden. Der er en masse interessant slid og patina på gulvenes overflade, men det er svært at læse hallernes historie i gulvet. På grund af de væsentlige løbende ændringer og den manglende historiske klarhed, må gulve betegnes som mindre bevaringsværdige og her er der mulighed for at lave ændringer.

Hvad skal bevares?

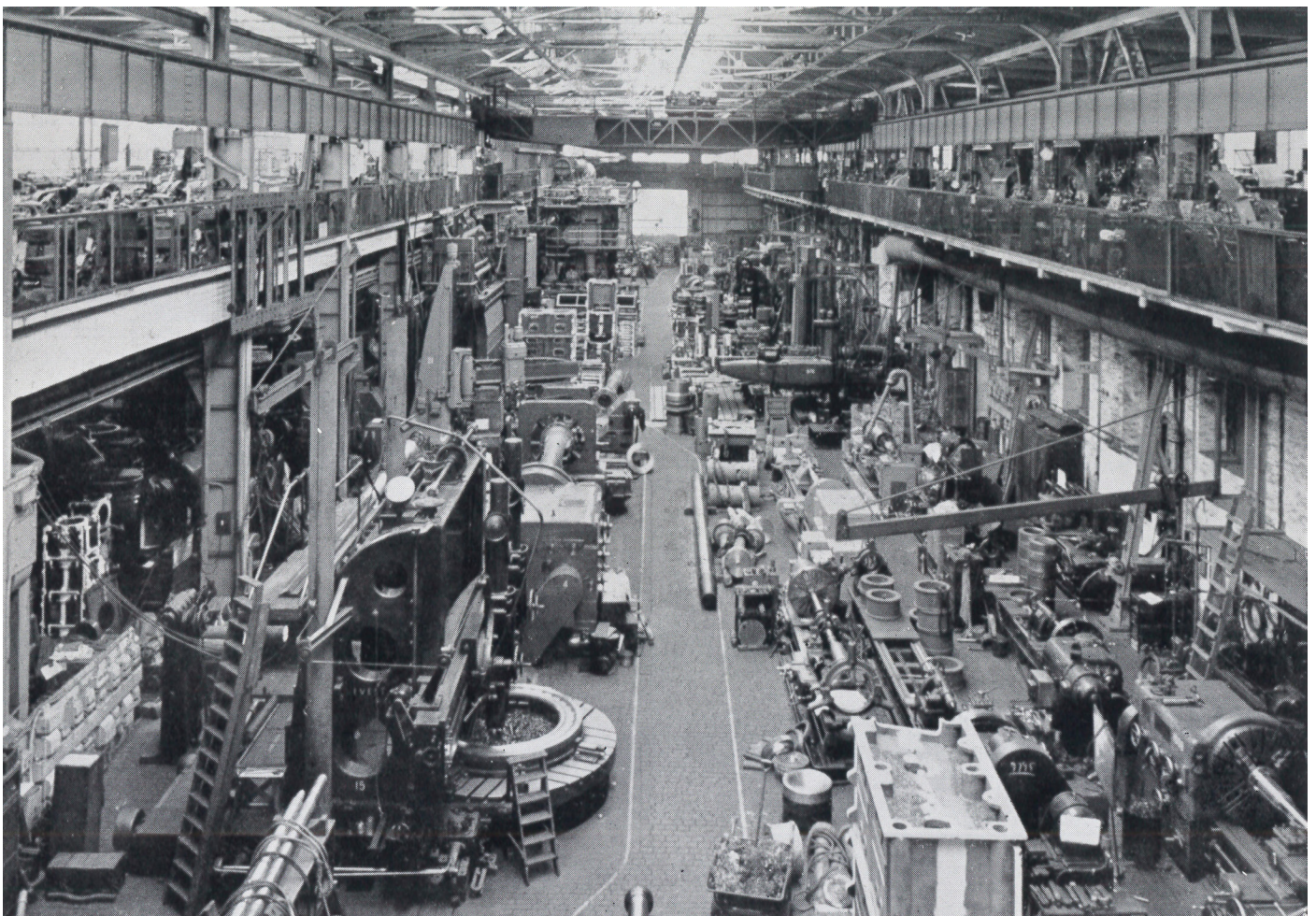
- Bræddegulve på lofter og i indbyggede værkførerkontorer.
- Gulvkoten i stueetagen bør ikke hæves eller sænkes.

Hvad kan ændres?

- Gulve i stueetagen kan brydes op og der kan etableres nyt, hvis det vurderes at være nødvendigt for den fremtidige anvendelse. Det historiske foto viser at der oprindeligt har været et klinke/sten gulv. Nye gulve bør have et industrielt og robust udtryk.
- Gulve på indskudte etager og i værkførerkontorer består dog af træ.

Betongulv i dag

Hal 14 i 1957, bemærk gulvbelægningen

Machinekamer Strijp-S Eindhoven

Værkførerkontorer, traverskraner og skilte

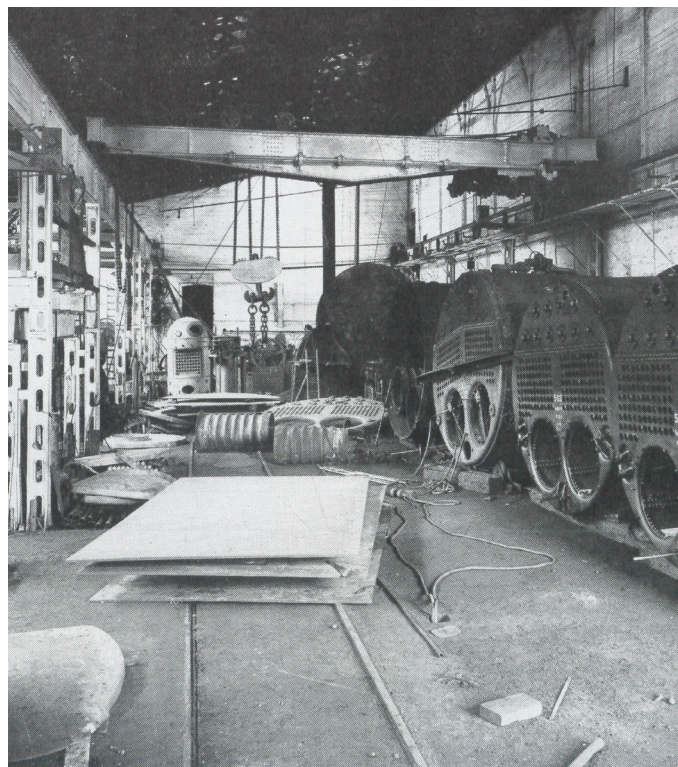
Værftets originale funktionelle dele, repræsenterer en vigtig del af hallernes bevaringsværdi. De er med til at give stedet en særlig identitet og står nu som et vidne for hallernes oprindelige funktion.

Hvad skal bevares?

- Alle værkførerbure repræsenterer en vigtig del af hallernes bevaringsværdi og bør bevares.
- Alle traværskraner bør bevares og serviceres, så de stadig kan anvendes. Det vil være et stærkt element for bygningens bevaringsværdi, hvis kranerne kunne bistå hallernes nye funktion.
- Skilte og bemalinger på vægge, er vigtige vidnesbyrder fra værftets historie og bør bevares.

Hvad kan ændres?

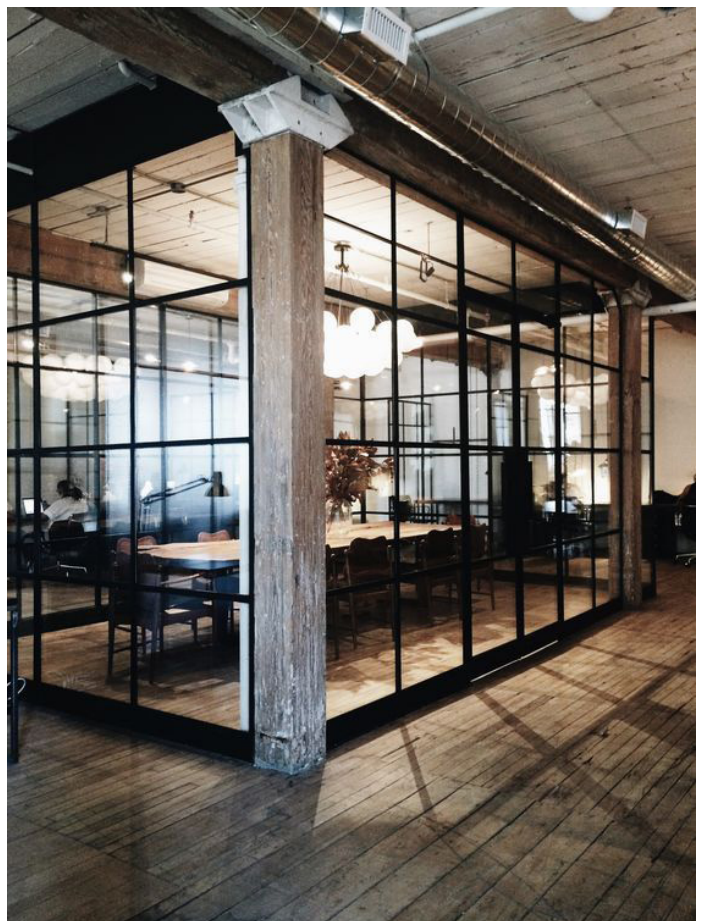
- Der hvor indretningen i burene ikke fremstår, repræsentativ for burets originale funktion, kan burene nyindrettes til det formål der efterspørges.
- Der kan etableres nye indretninger i selvstændige boxe, som på disse inspirationsfotos nedenfor.

Hal 17 omkring 1900 af kedelsmedien

Værkførerkontor i hal 14

Eksempler på ny indretning i selvstændige boxe

Trapper

Alle trapper er ligesom den bærende konstruktion, udført i stål. De er udført enkelt og tilpasser sig på forunderlig vis hallernes snørklede rumfordeling. Der er ikke taget højde for at trappen skal være god at gå på, og som besøger følger man nogle gange at man bevæger sig igennem en hule. Det virker på samme tid meget charmerende og inspirerer til at tænke anderledes i indretningen af hallernes mindre rum.

Hvad skal bevares?

- Alle eksisterende ståltrapper har været nødvendige for værftets funktion og de symboliserer vigtige adgangsveje.

Hvad kan ændres?

- Eksisterende trapper bør ikke ændres, men der kan etableres nye trapper, som bør udføres i stål og males i en klar farve, der distancerer sig fra de gule og blå farver som eksisterende trapper har. Nye trapper bør være spinkle og enkle.

Trappe i rummet

Trapperum

Machinekamer Strijp-S Eindhoven

Døre, vinduer og porte

Eksisterende døre vinduer og porte er skabt ud fra et funktionelt behov om dagslys til at arbejde efter og brede adgangsveje til mange arbejdere og materialer. Der er lagt vægt på funktionalitet og pris. Så det er primært udført billigt og enkelt. Gerne i stålprofiler, som er værftets foretrukne materiale at arbejde med. Selv om hallerne primært har udfyldt en praktisk funktion, er vinduer alligevel udført i et harmonisk format og nogle af facaderne tangerer til et klassicistisk udtryk.

Hvad skal bevares?

- Alle eksisterende vinduer og porte har været nødvendige for værftets funktion og de symboliserer vigtige adgangsveje.
- Eksisterende ældre døre bør bevares.

Hvad kan ændres?

- Nyere døre, der ikke repræsenterer et element fra værftets historie, kan fjernes eller ændres.
- Ved etablering af nye adgangsveje i mellem hallerne kan der etableres nye porte. Det anbefales, at nye porte og døre ikke er kopier af de gamle, dog skal der anvendes et industrielt og robust udtryk.
- Nye vindueshuller kan etableres, men her bør man være yderst varsom og tage en transformations-arkitekt med på råd.

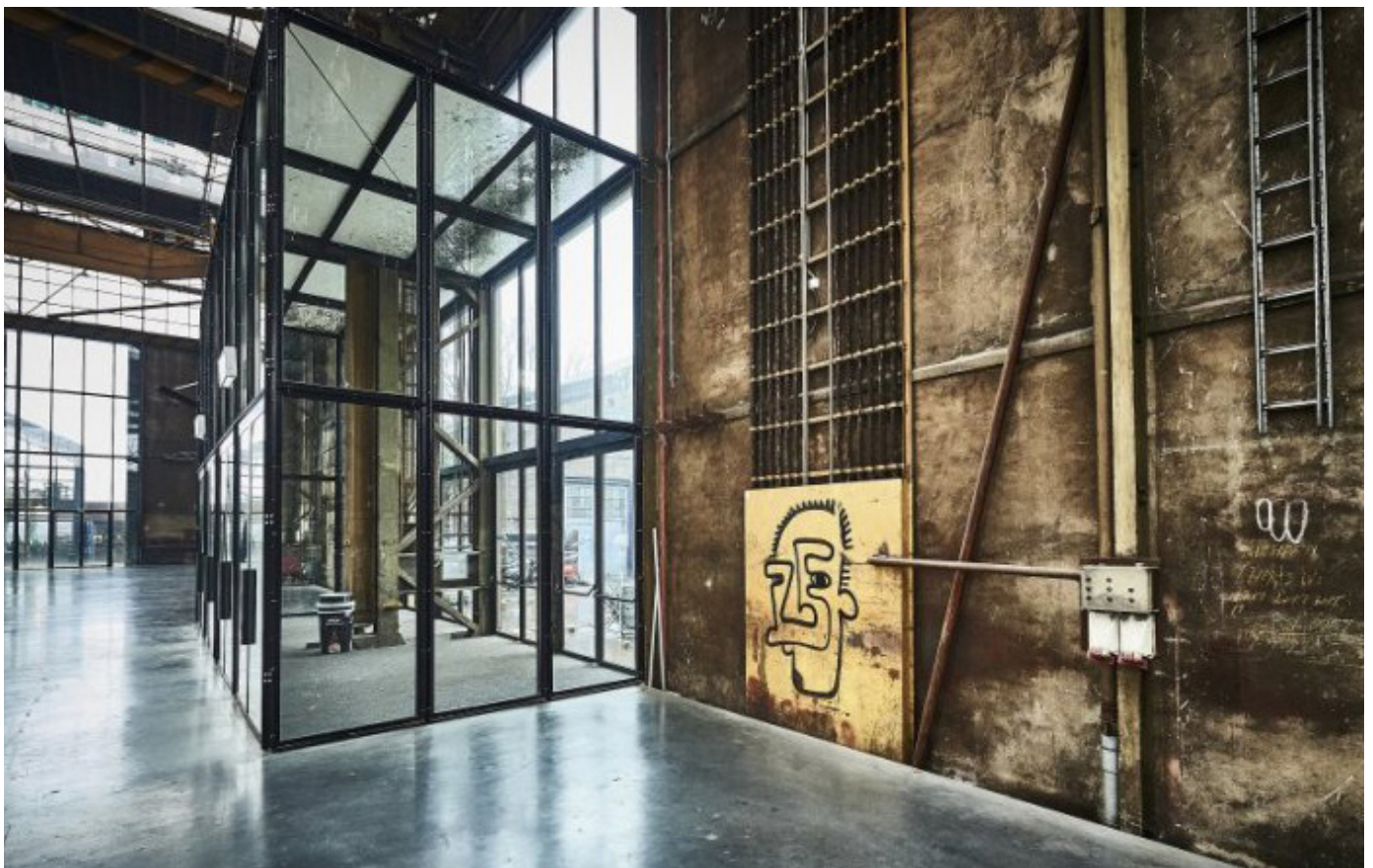
Hal 17 ca. 1920

Hal 14 til venstre og Kulturværftet i baggrunden

Tung skydeport i stål

Werkspoorkathedraal, Utrecht

Farver og materialer

Farvepalletten der er brugt i værftsbygningerne er blå, gul og hvid. Der er et mønster der går igen, nemlig at de statiske konstruktioner er malet i blå og de bevægelige er malet i gul. Disse farver bør ikke kopieres, men derimod kan man skele til andre dele af bygningen for at finde inspiration til farvesætning af nye bygningsdele. Udvendige vægge er primært udført i murværk og stålsøjler hvorimod indvendige vægge er udført i lættere trækonstruktioner.

Hvad skal bevares?

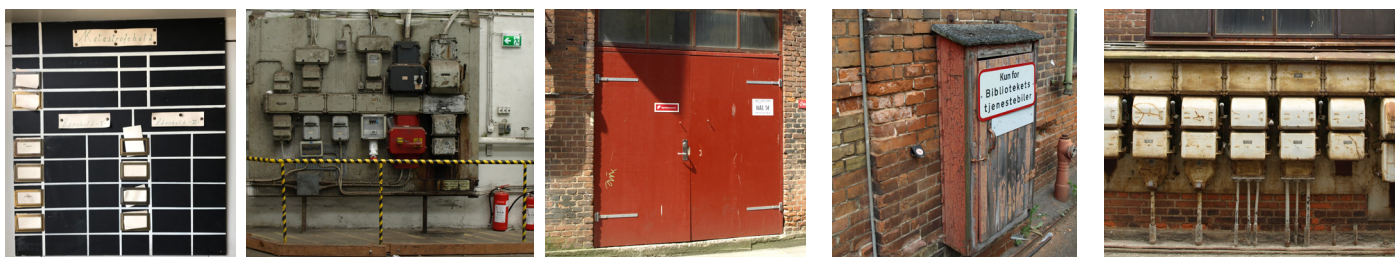
- Stålkonstruktioner må ikke overmales. Farverne er identitetsskabende for stedet og er med til at gøre det til noget særligt.
- De hvide kalkede vægge bør bevares, men kan dog godt kalkes hvor det er nødvendigt.

Hvad kan ændres?

- Farver på nye bygningsdele og på nye indretninger bør ikke være gul, blå eller hvid, da de farver er så karakteristiske for de originale konstruktioner, men der kan tages udgangspunkt i andre eksisterende farver. Grå, rød sort eller hvad der nu findes i nogle af de mange rum og afkroge af værftet.
- Nye indvendige vægge kan udføres som glasvægge eller helt enkle konstruktioner, der ikke tager fokus fra den eksisterende bygningsmasse.
- Nye bygningsdele bør udføres i hårde materialer, der taler samme sprog som de eksisterende haller.

Traværskran i Hal 14

Inspiration til farver

Hvidkalkede væg

Stålkonstruktioner

Mere viden

Slots- og Kulturstyrelsen har samlet en stribe udgivelser og hjemmesider om genanvendelse af industriområder og -bygninger: <https://slks.dk/omraader/kulturarv/bevaringsvaerdige-bygninger-og-miljoer/bevaringste-maer/industrikultur/genanvendelse-af-industriomraader-og-bygninger/>

Bygningskultur 2015 samlede en række eksempler på genanvendt industriarkitektur: http://bygningsskult2015.dk/industriarv/mere_viden/eksempler_paa_genanvendt_industriarkitektur/

Historic Englands udgivelse om genanvendelse af tidligere fabrikker, Engines of Prosperity: new uses for old mills: <https://historicengland.org.uk/images-books/publications/engines-of-prosperity-new-uses-old-mills/>

Find en håndværker med speciale i traditionelt håndværk og gamle huse på Foreningen for Bevaringshåndværkere: <https://bevaringshaandvaerkere.dk/>

Historiske Huse er en forening for ejere af fredede og bevaringsværdige ejendom, også for kommuner: www.historiskehuse.dk

Historiske Huse har udgivet en Energiguide for ejere af fredede og bevaringsværdige bygninger: <https://historiskehuse.dk/energiguide-for-fredede-og-bevaringsvaerdige-bygninger/>

Slots- og Kulturstyrelsen har også udgivet information om energiforbedring af fredede og bevaringsværdige bygninger: https://slks.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/publikationer/emneopdelte/bygninger/Bygningsbevaring/13.1_Energiforbedring_af_fredede_og_bevaringsvaerdige_by.pdf

Center for Bygningsbevaring i Raadvad www.bygningsbevaring.dk yder rådgivning om sikring og udvikling af fredede og bevaringsværdige ejendomme. På hjemmesiden ligger anvisninger mv. til fri afbenyttelse, fx om:

Energiforbedring af gamle vinduer http://www.bygningsbevaring.dk/uploads/files/anvisninger/10-ANVISN_Vinduer_energiforbedring.pdf

Bevaringsværdige bygninger - Sikring af bevaringsværdier
https://www.bygningsbevaring.dk/uploads/files/bevaringsv_bygninger.pdf

Bevaringsværdige bygninger - Gode løsninger til energiforbedring og indeklimaforhold
http://www.bygningsbevaring.dk/uploads/files/litteratur/bevaringsvaerdige_byg_energi_nov_2017_ver2.pdf